ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Μνήμων

Τόμ. 5 (1975)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ΜΝΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

JOHANNES KODER : Ἕνα ἄγνωστο νομικὸ χειρόγραφο ἀπὸ τὴ Μάνη ● ΕΛΕΝΗ ΣΑΡΑΝΤΗ : Ἡ Πάτρα ὅπως τὴν εἶδαν οἱ περιηγητὲς ἀπὸ τὸ 1204 ὡς τὸ 1500 ● Α. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ : Ἕνα χειρόγραφο ἀπὸ τὸ Μελένικο στὴ Βιβλιοθήκη John Rylands τοῦ Μάντσεστερ ● ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Π. ΑΛΕΞΑΚΗΣ : Ἡ δομὴ τῆς ἑλληνικῆς οἰκογένειας στὴ Θράκη ● ΘΑΝΟΣ ΒΕΡΕΜΗΣ : Ἀνέκδοτα κείμενα γύρω ἀπὸ τὸ Κίνημα τῆς 6ης Μαρτίου 1933 ● ΕΥΤΥΧΙΑ Δ. ΛΙΑΤΑ : Μαρτυρίες γιὰ τὴν πτώση τ' Ἀναπλιοῦ στους Τούρκους (9 Ἰούλη 1715) ● ΚΩΣΤΑΣ ΛΑΠΠΑΣ : Ὁ Καλαβρυτινὸς δάσκαλος Γρηγόριος Ἰωαννίδης καὶ ἡ Βιβλιοθήκη του ● ΧΡΗΣΤΟΣ Κ. ΛΟΥΚΟΣ : Ὁ Μακρυγιάννης προσφέρει στὴ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Βικτωρία τὶς εἰκονογραφίες τοῦ Εἰκοσιένα ● ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ 1974.

ΑΘΗΝΑ 1975

Ο ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΣΤΗ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΤΙΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. (ΤΡΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΥ 1839)

ΧΡΗΣΤΟΣ Κ. ΛΟΥΚΟΣ

doi: 10.12681/mnimon.362

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΛΟΥΚΟΣ Χ. Κ. (1975). Ο ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΣΤΗ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΤΙΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ. (ΤΡΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΥ 1839). *Μνήμων*, *5*, 201–212. https://doi.org/10.12681/mnimon.362

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 29/03/2024 07:36:02

ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΛΟΥΚΟΥ

Ο ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ ΣΤΗ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΤΙΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

(ΤΡΙΑ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΤΟΥ 1839) *

Ὁ Μακρυγιάννης στὰ Ἀπομνημονεύματα καὶ στ' ἄλλα τεκμήρια τοῦ ἀρχείου του ἀναφέρεται διεξοδικὰ τόσο στὴ συνεργασία του μὲ τὸν Παναγιώτη Ζωγράφο καὶ τοὺς γιούς του γιὰ τὴν ἐκτέλεση τῶν εἰκόνων μὲ θέμα τὸν πόλεμο τῆς ἀνεξαρτησίας ὅσο καὶ στὴν τύχη ποὺ εἶχαν οἱ εἰκόνες αὐτές : ἡ συνεργασία κράτησε ἀπὸ τὸ 1836 ὡς τὸ 1839 καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν 25 εἰκόνες σὲ πέντε σειρὲς (ἡ πρώτη σὲ ξύλο καί, μὲ πρότυπο αὐτή, ἄλλες τέσσερις σειρὲς ἀντίγραφα σὲ χαρτὶ «στράτζο»)· στὶς ἀρχὲς τοῦ 1839 ὁ Μακρυγιάννης, σὲ συμπόσιο στὸ σπίτι του, παρουσίασε τὶς εἰκόνες στοὺς πρεσβευτὲς τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας, σὲ φιλέλληνες, σὲ στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς κ.ἄ., «ὡς διακοσίους πενῆντα ἀνθρώπους»· τὶς ἑπόμενες μέρες πρόσφερε στὸν Ὄθωνα μιὰ πλήρη σειρὰ ἀντίγραφα καὶ παρέδωσε στοὺς παραπάνω πρεσβευτὲς ἀπὸ μιὰ σειρὰ μὲ τὴν παράκληση νὰ τὶς στείλουν στοὺς ἡγεμόνες τους[1].

Ἀπὸ τὶς τέσσερις σειρὲς ἀντίγραφα δὲν ἔχουν ἐντοπιστεῖ ἀκόμα ὅσες παραδόθηκαν στὸ Γάλλο πρεσβευτὴ Th. Lagrené καὶ στὸ Ρῶσο Κατακάζη. Ἡ σειρὰ τοῦ Ὄθωνα ταυτίζεται, πιθανότατα, μ' αὐτὴ ποὺ βρῆκε ὁ Ἰω. Γεννάδιος στὴ Βενετία καὶ εἶναι σήμερα στὴ Γεννάδειο Βιβλιοθήκη[2]. Μιὰ πλήρης σειρὰ βρίσκεται στὴ Βασιλικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ

---

* Οἱ χρονολογίες δίνονται σύμφωνα μὲ τὸ παλιὸ ἡμερολόγιο ἢ μὲ τὸ παλιὸ καὶ τὸ νέο συγχρόνως, ὅταν στὶς χρησιμοποιούμενες πηγὲς συναντῶνται μὲ τὸ νέο.

1. Ἀρχεῖον τοῦ Στρατηγοῦ Ἰωάννου Μακρυγιάννη, ἔκδ. Ἰ ω ά ν ν ο υ Β λ α χ ο γ ι ά ν ν η, Ἀθήνα 1907, τόμ. Α' (τὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα) σ. 274 - 275, 377 - 378 καὶ τόμ. Β' (τὰ Ἀπομνημονεύματα) σ. 338 - 341, 349 - 351 ὑποσημ., 497 - 498. Στὸ ἑξῆς οἱ παραπομπὲς μὲ τὸ στοιχεῖο Α' ἢ Β' καὶ μὲ τὸν ἀριθμὸ τῆς σελίδας.

2. Histoire Picturale de la Guerre de l' Indépendance Hellénique, par le Général Makryjannis. Notice historique de S. E. M. J o h a n n è s G e n n a d i u s. Préface de F r e d. B o i s s o n a s, Παρίσι - Γενεύη [1926].

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

Windsor Castle καὶ εἶναι αὐτὴ ποὺ παραδόθηκε στὸν Ἄγγλο πρεσβευτὴ Ed. Lyons[3]. Στὸ Ἐθνικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο σώζονται ὀκτὼ ξύλινοι πίνακες ἀπὸ τὴν πρωτότυπη σειρά, ποὺ παρέμεινε στὸ σπίτι τοῦ Μακρυγιάννη, καὶ τρία ἀντίγραφα σὲ χαρτόνι, ποὺ δὲ φαίνεται νὰ ἀνήκουν σὲ καμιὰ γνωστὴ σειρά. Μόνο του, τέλος, βρίσκεται στὸ Μουσεῖο Μπενάκη κι ἕνα τέταρτο ἀντίγραφο σὲ χαρτόνι[4].

Τὰ ὡς τώρα ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν εἰκονογραφία τοῦ Ἀγώνα χρησιμοποιήθηκαν ἐξαντλητικὰ στὶς πρόσφατες ἀξιόλογες ἐργασίες τοῦ Σπύρου Ἀσδραχᾶ[5] καὶ τοῦ Γιώργου Πετρῆ[6], οἱ ὁποῖοι ἐξέτασαν παράλληλα τὰ κίνητρα ποὺ ὤθησαν τὸ Μακρυγιάννη στὴν εἰκονογράφηση, τὴ διαδικασία ποὺ χρειάστηκε γιὰ νὰ μετατραποῦν οἱ σκέψεις τοῦ στρατηγοῦ σὲ εἰκόνες τοῦ Π. Ζωγράφου, τὴν αἰσθητικὴ ἀξία τοῦ ὅλου ἔργου κ.ἄ.

Νέα στοιχεῖα γιὰ τὶς εἰκόνες ποὺ πρόσφερε ὁ Μακρυγιάννης στὴ βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας Βικτωρία προκύπτουν ἀπὸ ἀνέκδοτα, ὅσο γνωρίζω, ἔγγραφα ποὺ βρίσκονται στὰ ἀρχεῖα τοῦ Foreign Office (Public Record Office, Λονδίνο)[7]. Τρία ἀπὸ τὰ ἔγγραφα αὐτά, τὰ σπουδαιότερα, δημοσιεύονται παρακάτω σὲ παράρτημα.

Τὰ πρῶτα δύο ἔχουν χρονολογία 10 Μαρτ. 1839 καὶ εἶναι τοῦ ἴδιου

---

3. Πρόσφατα δημοσιεύτηκε γιὰ πρώτη φορὰ ὁλόκληρη ἡ σειρὰ τοῦ Windsor : Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος (ἐκδ.), Στοχασμὸς Μακρυγιάννη χεὶρ Παναγιώτη Ζωγράφου. Εἰκονογραφία τοῦ Εἰκοσιένα, εἰσαγωγὴ Μαρίνας Λαμπράκη-Πλάκα, Ἀθήνα 1976. Βλ. καί : The War of Independence in Pictures. Copies by Demetrios Zographos from originals by his father Panayotis Zographos commissioned by General Macriyannis and presented to Her Majesty Queen Victoria through her Minister at Athens Sir Edmund Lyons 1839. Catalogue by H. A. Liddердale. Tenth Spring Symposium of Byzantine Studies, University of Birmingham 20 - 22 March 1976.

4. Ἰωάννης Α. Μελετόπουλος, Εἰκόνες τοῦ Ἀγῶνος : Ἰ. Μακρυγιάννη - Παναγιώτη Ζωγράφου, ἔκδ. Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1972, εἰσαγωγή.

5. Σπύρος Ι. Ἀσδραχάς, Μακρυγιάννης καὶ Παναγιώτης Ζωγράφος — τὸ ἱστορικὸ τῆς εἰκονογραφίας τοῦ Ἀγώνα, στὴ σειρά : Οἱ Ἕλληνες Ζωγράφοι ἀρ. 12 : Ζωγράφος - Μακρυγιάννης, ἔκδ. «Μέλισσα», Ἀθήνα [1976], σ. 14 - 27, 34 - 36.

6. Γιώργος Πετρῆς, Μακρυγιάννης καὶ Παν. Ζωγράφος. Δοκίμιο Εἰκονολογικό, Ἀθήνα 1975. Ἀπὸ τὰ προγενέστερα ἔργα βλ. Ἄγγελος Γ. Προκοπίου, Τὸ Εἰκοσιένα στὴ λαϊκὴ ζωγραφική του, [Ἀθήνα 1940].

7. Τὸ τμῆμα τῶν ἀρχείων αὐτῶν ποὺ ἀναφέρεται στὴν Ἑλλάδα βρίσκεται, στὸ μεγαλύτερο μέρος του, ὑπὸ μορφὴ μικροταινιῶν καὶ μικροδελτίων στὸ Κέντρο Ἐρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (ΚΕΙΝΕ). Ὅλες οἱ παραπομπὲς στὸ FO γίνονται μὲ βάση τὶς μικροταινίες αὐτές.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

τοῦ Μακρυγιάννη: τὸ ἕνα ἀπευθύνεται στὸ Lyons καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ ἀποστείλει στὴ Βικτωρία γράμμα του μαζὶ μὲ τὶς εἰκόνες καὶ τὸν περιγραφικό τους κατάλογο· τὸ ἄλλο εἶναι ἡ ἴδια ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μακρυγιάννη πρὸς τὴ βασίλισσα, στὴν ὁποία προσφέρει τοὺς πίνακές του ὡς δεῖγμα εὐγνωμοσύνης γιὰ τὴν προσφορὰ τῆς Ἀγγλίας στὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας. Ρητὰ ἀναφέρεται ὅτι στέλνονται 24 εἰκόνες καὶ ὄχι 25, ὅπως σημειώνεται στὰ Ἀπομνημονεύματα καὶ στ' ἄλλα κείμενα τοῦ ἀρχείου Μακρυγιάννη[8]. Σὲ κανένα ἀπὸ τὰ δύο ἔγγραφα δὲ μνομονεύεται ὁ Παν. Ζωγράφος. Ἀντίθετα, ὁ Μακρυγιάννης χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη *«ἐζωγράφισα»* θεωρώντας τὸ ζωγράφο τῶν εἰκόνων ἁπλὸ ἐκτελεστὴ τοῦ «στοχασμοῦ» του[9]. Γράφοντας στὴ Βικτωρία σημειώνει ὅτι οἱ *«εἰκόνες .... εἶναι ἀτελῶς καὶ ἀμαθῶς ἐζωγραφισμέναι»* καὶ ἀποδίδει στὴν τουρκικὴ σκλαβιὰ τὶς καλλιτεχνικὲς ἐλλείψεις τῶν Ἑλλήνων. Μὲ τὴν ἀμέσως ἑπόμενη φράση του, *«ἕνας μόνον λόγος τῆς Μεγαλειότητός Σου δύναται νὰ τὰς παραστήσῃ μὲ τὴν πλέον ἐντελῆ ζωγραφίαν»*, φαίνεται ὅτι ὑποβάλλει στὴ βασίλισσα τὴν ἰδέα νὰ ἀναθέσει σ' ἕνα ἄλλο ζωγράφο τὴν ἀναπαράσταση τῶν εἰκόνων σύμφωνα μὲ μιὰ τεχνοτροπία ποὺ τὴ θεωροῦσε *«ἐντελῆ»*. Οἱ φράσεις αὐτές, ἂν δὲ γράφονται ἀπὸ μετριοφροσύνη, ὑποδηλώνουν τὴ στάση τοῦ Μακρυγιάννη ἀπέναντι στὴν ἀκαδημαϊκὴ εὐρωπαϊκὴ ζωγραφική, ὁρισμένα στοιχεῖα τῆς ὁποίας φαίνεται νὰ προκαλοῦν τὸ θαυμασμό του. Ὅπως φανερώνει τὸ συμβόλαιό του μὲ τὸν Ἀλ. Ἡσαΐα γιὰ τὴ λιθογράφηση τῶν εἰκόνων, θὰ ἦταν διατεθειμένος νὰ δεχτεῖ *«τὰς ἀναγκαίας ἐπιδιορθώσεις τῶν θέσεων, προσώπων καὶ λοιπῶν»*[10] σύμφωνα, προφανῶς, μὲ τὴ δυτικὴ τεχνοτροπία. Κάτι παρόμοιο θὰ εἶχε, πιθανόν, στὸ νοῦ του ὅταν ἔγραφε στὴ Βικτωρία γιὰ τὴν ἀναπαράσταση τῶν εἰκόνων *«μὲ τὴν πλέον ἐντελῆ ζωγραφίαν»*. Μιὰ τέτοια ἐπέμβαση γιὰ τὴν «τελειότερη» ἀπόδοση τῶν μορφῶν καὶ τοῦ τοπίου δὲ θὰ ἀλλοίωνε τὴ θεματολογία

---

8. Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Α΄ σ. 378, Β΄ σ. 339, 351 ὑποσημ., 497 - 498. 25 εἰκόνες ἀναφέρει καὶ τὸ συμβόλαιο Μακρυγιάννη - Ἀλ. Ἡσαΐα, ποὺ ὑπογράφτηκε λίγες μόνο μέρες (14 Μαρτ. 1839) μετὰ τὴν παράδοση τῆς σειρᾶς στὸ Lyons (ὅ.π., Α΄ σ. 274 - 276). Ἡ 25η εἰκόνα εἶναι, πιθανότατα, τὸ πορτραῖτο τοῦ Μακρυγιάννη. Βλ. Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Β΄ σ. 350 - 351 ὑποσημ.· Ἀ σ δ ρ α χ ά ς, ὅ.π., σ. 19, 22 - 23.

9. Π ε τ ρ ῆ ς, ὅ.π., σ. 86, 101 - 102.

10. Τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ συμβόλαιο εἶναι τὸ ἀκόλουθο: *«Γ΄. Ὁ κύριος Συνταγματάρχης Μακρυγιάννης παραδίδει εἰς τὸν Κύριον Ἀλέξανδρον Ἡσαΐαν τὰς δι' ἰδίων του ἐξόδων σχεδιασθείσας εἰκοσιπέντε εἰκονογραφίας (ἀριθ. 25) διὰ νὰ τὰς λιθογράψῃ μὲ τὰς ἀναγκαίας ἐπιδιορθώσεις τῶν θέσεων, προσώπων καὶ λοιπῶν, χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθῇ διόλου ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῶν πρωτοτύπων, καὶ χωρὶς νὰ παραλλάξῃ οὐδὲ ἴωτα ἀπὸ τὰς γεγραμμένας ἐκθέσεις τῶν περιστατικῶν περιγραφῶν καὶ λοιπά . . .»* (Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Α΄ σ. 275).

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

τῶν εἰκόνων, ἡ ὁποία κυρίως τὸν ἐνδιέφερε, ἀφοῦ θὰ διατηροῦσε τὴν ἐπίπεδη, παραστατικὴ τέχνη τῶν Ζωγράφων, ὅπου *«ἡ εἰκόνα... ἐπιδέχεται μιὰ ἀνάγνωση ἀντίστοιχη μὲ ἐκείνη ποὺ ἐπιδέχεται ἕνα ἀφηγηματικὸ κείμενο, μιὰ πολεμικὴ ἔκθεση»*. Ἀντίθετα, μιὰ ἐπέμβαση ποὺ θὰ ἀπέβλεπε στὴν ὀργάνωση τοῦ ζωγραφικοῦ χώρου σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς προοπτικῆς καὶ ἐπομένως θὰ πρόβαλλε ἄνισα τὰ πρόσωπα θὰ συναντοῦσε τὴν ἀποδοκιμασία τοῦ Μακρυγιάννη, γιατὶ θὰ ἦταν ἀντίθετη πρὸς τὸ αἴσθημά του *«γιὰ τὶς ἀναλογίες τῶν γεγονότων καὶ τῶν προσώπων θεωρουμένων μέσα ἀπὸ μιὰ κλίμακα ἠθική»*[11]. Μιὰ τέτοια ἀναπαράσταση θὰ πρόδινε τὴν *«ἰδέαν τῶν πρωτοτύπων»* καὶ εἶναι ὅ,τι ἀκριβῶς ἔκανε ὁ Ἡσαΐας καὶ προκάλεσε τὴν ὀργὴ τοῦ Μακρυγιάννη [12].

Μὲ τὴν ἀνεύρεση τῶν ἐπιστολῶν πού, προφανῶς, ὁ Μακρυγιάννης ἔστειλε μαζὶ μὲ τοὺς πίνακές του στὸν τσάρο Νικόλαο Α΄ καὶ τὸ βασιλιὰ τῆς Γαλλίας Λουδοβίκο-Φίλιππο θὰ διευκρινιστεῖ ἂν ἡ φράση, ὅτι ἡ Μεγάλη Βρεταννία *«ἔκαμε τοὺς μεγαλητέρους πολέμους καὶ θυσίας διὰ τὴν ὕπαρξιν»* τῶν Ἑλλήνων, δὲν ἦταν, ὅπως φαίνεται, ἁπλῶς φιλοφρονητικὴ ἀλλὰ ἀνταποκρινόταν σὲ ἀξιολόγηση τῆς προσφορᾶς τῶν τριῶν δυνάμεων στὸν πόλεμο τῆς ἀνεξαρτησίας. Ἡ ἑπόμενη πρόταση, ὅτι στὴν *«εὔνοιαν καὶ ὑπεράσπισιν»* τῆς Βικτωρίας στηρίζουν στὸ ἑξῆς οἱ Ἕλληνες ὅλες τους τὶς ἐλπίδες, ἴσως ἀποτελεῖ ἔμμεση ἔκκληση στὴν Ἀγγλία [13] νὰ βοηθήσει γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν στόχων τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους. Ἡ ἀποστολή, ἐξάλλου, τῶν εἰκόνων στὶς προστάτιδες δυνάμεις ἦταν μιὰ πολιτικὴ πράξη ποὺ ἀπέβλεπε στὴν ἀξιοποίηση, πρὸς ὄφελος τῆς Ἑλλάδας, τῆς ἰδεολογικῆς σημασίας ποὺ εἶχαν τὰ εἰκονιζόμενα περιστατικά: εὐγνωμοσύνη γιὰ τὴ συμβολὴ τῶν δυνάμεων καὶ τῶν φιλελλήνων στὴν ἐθνικὴ ἀποκατάσταση τῆς Ἑλλάδας (εἰκόνες 1 καὶ 24), ἀλλὰ συγχρόνως ἐπισήμανση, μὲ τὸν πιὸ παραστατικὸ τρόπο, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μὲ τὸ

---

11. Καὶ τὰ δυὸ παραθέματα ἀπὸ τὸν Ἀ σ δ ρ α χ ᾶ, ὅ.π., σ. 18.

12. Σὲ «διατριβή» του (7 Ἀπρ. 1840) ποὺ δημοσιεύτηκε στὸ *Φίλο τοῦ Λαοῦ* (ἀρ. 65 τῆς 22 Αὐγ. 1840) ὁ Μακρυγιάννης γράφει γιὰ τὸν Ἡσαΐα: *«... Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐκ τῆς ραδιουργίας ὅλως δι' ὅλου παρεκτραπεὶς τῆς εὐθείας ὁδοῦ, παρεμόρφωσε τὰς εἰκόνας εἰς Τεργέστιον, παρήλλαξεν αὐτὰς καὶ ἐνόθευσε διὰ πλαστογραφίας, καὶ οὕτως ἐδολιεύθη τὴν ἰδιοκτησίαν μου, ἄλλα ἀντ' ἄλλων εἰς αὐτὴν ἀντεισάξας, ὡς ἐκ τῶν εἰς Ἀθήνας ἐλθόντων ἀντιτύπων ἐκ Τριεστίου τρανώτατα φαίνεται...»* (Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Β΄ σ. 498). Βλ. καὶ εἰσαγωγὴ Μ α ρ ί ν α ς Λ α μ π ρ ά κ η - Π λ ά κ α στὴν ἔκδοση τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος, ὅ.π., σ. 1. Γιὰ τὴ συνεργασία Μακρυγιάννη - Ἀλ. Ἡσαΐα βλ. Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Β΄ 340-341, 351 ὑποσημ.

13. Ἡ ἔκκληση αὐτὴ θὰ περιλαμβανόταν, πιθανότατα, καὶ στὶς ἐπιστολὲς πρὸς τοὺς ἄλλους δύο μονάρχες.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

αἷμα του κέρδισε τὴ λευτεριά του κι εἶχε ἑπομένως δικαιώματα σ᾽ αὐτὴν (οἱ ὑπόλοιπες εἰκόνες)[14].

Σπουδαία, τέλος, εἶναι ἡ ἀποκάλυψη ποὺ κάνει ὁ Μακρυγιάννης ὅτι, ὕστερα ἀπὸ τὴν εἰκονογράφηση τῶν γεγονότων τοῦ ᾽21, θὰ ἐπιχειρήσει νὰ δώσει καὶ γραπτῶς τὰ *«δεινὰ»* τοῦ Ἀγώνα *«ἀγύμναστα μὲν καὶ ἁπλᾶ, ἀλλὰ μὲ γυμνὴν τὴν ἀλήθειαν»*[15]. Ἀπ᾽ ὅσο γνωρίζω, εἶναι ἡ πρώτη χρονικὰ μαρτυρία ποὺ ἔχουμε, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Μακρυγιάννη, σχετικὰ μὲ τὰ Ἀπομνημονεύματά του[16].

Στὰ παραπάνω ἔγγραφα ἰδιόγραφη εἶναι μόνο ἡ ὑπογραφὴ τοῦ στρατηγοῦ. Τὸ κείμενο φαίνεται ὅτι ὑπαγόρεψε ὁ ἴδιος σὲ κάποιο γραμματικό, ποὺ τὸ μετέγραψε στὴ λόγια γλώσσα[17]. Ἡ σύνταξη εἶναι μᾶλλον λόγια. Ὡστόσο, διατηρεῖται τὸ ὕφος καὶ τὸ λεξιλόγιο[18] τοῦ Μακρυγιάννη.

Τὸ τρίτο δημοσιευόμενο ἔγγραφο εἶναι ἰδιωτικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Lyons πρὸς τὸν Palmerston, Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς Μ. Βρεταννίας, μὲ χρονολογία 23/5 Δεκ. 1839. Στὰ ἀρχεῖα τοῦ Foreign Office σώζεται δακτυλογραφημένο ἀντίγραφό της, πού, προφανῶς, ἔγινε πολὺ ἀργότερα[19]. Στὴν ἐπιστολή του ὁ Lyons ἐπιβεβαιώνει τὴν πληροφορία τοῦ Μακρυγιάννη

---

14. Πετρῆς, ὅ.π., σ. 112 - 116, 125 - 126, 168. Βλ. καὶ ἀπόψεις Ἀσδραχᾶ γιὰ τὸ σκοπὸ ποὺ ἐξυπηρετοῦσε ἡ ὅλη εἰκονογράφηση (ὅ.π., σ. 14, 17, 19 - 20).

15. Ἡ ἔμμονη προσπάθεια γιὰ «ἀλήθεια» διαπερνάει τὸ κείμενο τῶν Ἀπομνημονευμάτων. Βλ. ἐνδεικτικά : Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Β΄ σ. 7 : *«Ἂν εἶμαι τίμιος ἄνθρωπος, θέλω γράψῃ τὴν ἀλήθειαν, καθὼς ἔγιναν τὰ γραφόμενα, ὁποῦ θὰ σημειώσω . . .»*· σ. 9 : *«Θὰ σημειώσω γυμνὴ τὴν ἀλήθεια καὶ χωρὶς πάθος»*· σ. 10 : *«Ἐγὼ τὴν ἀλήθεια θὰ τὴν εἰπῶ γυμνή»*.

16. Ἡ πληροφορία τοῦ Th. Gordon (History of the Greek Revolution, τόμ. Β΄, Ἐδιμβοῦργο - Λονδίνο 1832, σ. 189) γιὰ «χειρόγραφο ἡμερολόγιο» τοῦ Μακρυγιάννη δὲ φαίνεται νὰ ἀφορᾶ τὸ κείμενο τῶν Ἀπομνημονευμάτων. Βλ. Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Β΄ σ. 125 - 126 ὑποσημ. 3 τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη.

17. Ἐξίσου πιθανὸ εἶναι ὁ γραμματικὸς νὰ μετέγραψε τὰ σχέδια τῶν ἐπιστολῶν ποὺ εἶχε γράψει ὁ ἴδιος ὁ Μακρυγιάννης. Βλ. Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Β΄, πρόλογος ἐκδότη, σ. λβ΄.

18. Βλ. π.χ. τὴ λέξη *«νεκρανάστασιν»* στὰ Ἀπομνημονεύματα : Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Β΄ σ. 349 ὑποσημ. : *«Δοξασμένος νά εἶσαι, Κύριε μου, διὰ τὴν νεκρανάστασιν ὁπόκαμες»*· σ. 463 : *«Κι᾽ ἀφοῦ ὁ Θεὸς θέλησε νὰ κάμῃ νεκρανάστασιν εἰς τὴν πατρίδα μου . . .»*. Βλ. καὶ ὑποσημ. 15.

19. Τὸ πρωτότυπο βρέθηκε στὰ ἔγγραφα τοῦ Palmerston, πιθανότατα στὸ ἰδιωτικό του ἀρχεῖο (Broadlands Papers). Βλ. Στ. Μακρυμίχαλος, Οἱ εἰκόνες τοῦ Μακρυγιάννη στὴν ἔκθεση τοῦ Λονδίνου. *Νέα Ἑστία* 39 (1946) τχ. 444, σ. 46· Γ. Σεφέρης, Ἕνας Ἕλληνας — Ὁ Μακρυγιάννης : *Δοκιμές*, ἔκδ. γ΄, [ἐπιμ. ἐκδ. Γ. Σαββίδης], τόμ. Α΄ (1936 - 1947), Ἀθήνα 1974, σ. 495· Πετρῆς, ὅ.π., σ. 115 - 116.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

ὅτι σὲ συμπόσιο στὸ σπίτι του ἔδειξε τὶς εἰκόνες στοὺς πρεσβευτὲς τῶν τριῶν δυνάμεων καὶ παρέδωσε στὴ συνέχεια στὸν καθένα μιὰ πλήρη σειρά. Γιὰ λόγους ποὺ δὲν ἐξηγοῦνται ἀπὸ τὸ Lyons οἱ εἰκόνες, συσκευασμένες σὲ ξύλινο κιβώτιο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ δωρητή, στάλθηκαν στὸ Λονδίνο ὀκτὼ περίπου μῆνες ἀργότερα. Ἴσως ἡ καθυστέρηση νὰ ὀφειλόταν στὴν ἀναζήτηση τοῦ κατάλληλου μεταφορικοῦ μέσου· τελικὰ φορτώθηκαν σὲ πολεμικὸ πλοῖο. Ἡ πρόθεση τοῦ Lyons νὰ ἐξακριβώσει μὲ ποιὸ τρόπο ὁ τσάρος καὶ ὁ βασιλιὰς τῆς Γαλλίας δέχτηκαν τὴν προσφορὰ τοῦ Μακρυγιάννη δείχνει ὅτι δὲ θεωροῦσε τὸ ζήτημα χωρὶς πολιτικὴ σημασία. Δὲ γνωρίζω ὅμως ἂν μπόρεσε τελικὰ νὰ ἐνημερώσει σχετικὰ τὸν Palmerston.

Ὁ τελευταῖος, μόλις παρέλαβε τὶς εἰκόνες στὶς 22/3 Ἀπρ. 1840 [20], διέταξε νὰ σταλοῦν γιὰ μετάφραση τὰ συνοδευτικά τους ἔγγραφα [21]. Ὁ μεταφραστής, A. V. Salamé, ἐπέστρεψε (4/16 Μαΐου 1840), μαζὶ μὲ τὴν ἀγγλικὴ μετάφρασή τους, μόνο τὶς δύο ἐπιστολὲς τοῦ Μακρυγιάννη. Κράτησε τὸν περιγραφικὸ κατάλογο τῶν εἰκόνων, γιατί, ὅπως τονίζει, χρειαζόταν δύο μῆνες περίπου γιὰ νὰ τὸν μεταφράσει [22]. Οἱ δύο μῆνες πέρασαν καὶ ἡ μετάφραση τοῦ καταλόγου δὲν εἶχε πραγματοποιηθεῖ. Ὁ Salamé δυσκολευόταν νὰ ἀποδώσει στὰ ἀγγλικὰ τὴ σκέψη τοῦ Μακρυγιάννη καὶ κυρίως νὰ διευκρινήσει τὰ τόσα ὀνόματα προσώπων καὶ τόπων ποὺ περιεῖχε ὁ κατάλογος [23]. Ἡ ἀδυναμία αὐτὴ τοῦ μεταφραστῆ φαίνεται ὅτι ὁδήγησε τὸν Palmerston σ' ἄλλη λύση : Στὶς 20/1 Αὐγ. 1840 ἔστειλε στὴ Βικτωρία τὸ κιβώτιο μὲ τὶς εἰκόνες καὶ στὴ συνοδευτικὴ ἐπιστολή του, χωρὶς νὰ ἀναφέρει καθόλου τὸ Μακρυγιάννη, ἔγραψε ὅτι δωρητὴς ἦταν ὁ ἑλληνικὸς λαός : «*Viscount Palmerston presents his humble Duty to Your Majesty and submits in an accompanying wooden case some drawings sent by the People of Crete* [=Greece] *to be presented to Your Majesty. The drawings represent Battles which happened in the Greek War against the Turks which ended in 1830 in the Establishment of the present Kingdom of Greece.*» [24].

---

20. Βλ. σημείωμα τοῦ Palmerston μὲ ἡμερομηνία 24/5 Ἀπρ. : FO 32/101 φ. 202.

21. Backhouse (F.O.) πρὸς Salamé, 10/22 Ἀπρ. 1840 : FO 32/101 φ. 200.

22. Salamé πρὸς Backhouse, 4/16 Μαΐου 1840 : FO 32/101 φ. 217. Στὴ μετάφραση τῶν δύο ἐπιστολῶν ἀποδόθηκε, σὲ γενικὲς γραμμές, τὸ νόημα τοῦ κειμένου ἀλλὰ παραποιήθηκε ἡ ὑπογραφὴ τοῦ Μακρυγιάννη σὲ Mavroyanis. Βλ. FO 32/91 φ. 260, 264 - 265.

23. Salamé (Λονδίνο) πρὸς Staveley, 15/27 Σεπτ. 1841 : FO 32/112 φ. 147 - 148.

24. Γ. Σεφέρης, ὅ.π., σ. 495. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Palmerston ποὺ δημοσιεύει ὁ Σεφέρης εἶναι ἰδιόγραφη. Ἑπομένως τὸ παρόραμα Crete ἀντὶ Greece δὲν

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

Ἔτσι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Μακρυγιάννη πρὸς τὴ Βικτωρία δὲ φαίνεται νὰ ἔφτασε, πρωτότυπη ἢ μεταφρασμένη, στὸν προορισμό της. Ἔμεινε στὰ ἀρχεῖα τοῦ Foreign Office, στὰ ὁποῖα προστέθηκε σὲ λίγο καὶ ὁ περιγραφικὸς κατάλογος τῶν εἰκόνων. Ὁ Salamé δὲν μπόρεσε τελικὰ νὰ τὸν μεταφράσει παρὰ τὴν προσπάθειά του νὰ βρεῖ τὸν κατάλληλο Ἕλληνα ὁ ὁποῖος, γνώστης τῶν γεγονότων τῆς Ἐπανάστασης, θὰ τὸν βοηθοῦσε νὰ συμπληρώσει τὸ ἀγγλικὸ κείμενο μέ ἱστορικὲς καὶ ἐπεξηγηματικὲς σημειώσεις. Τελευταία του ἐλπίδα φάνηκε ὁ Σπ. Τρικούπης, πρεσβευτὴς τότε τῆς Ἑλλάδας στὸ Λονδίνο [25], ἀλλὰ δὲ φαίνεται νὰ τὸν συνάντησε [26]. Στὶς 16/28 Μαΐου 1842 ὁ Salamé ἐπέστρεψε ἀμετάφραστο τὸν κατάλογο στὸ Foreign Office [27]. Στὸ μεταξύ, διάφορες ἀλλαγὲς στὴν ὑπηρεσία αὐτὴ μετὰ τὴν πτώση τῆς Κυβέρνησης Melbourne τὸν Αὔγ. 1841, ὁπότε Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ἀνέλαβε ἀντὶ τοῦ Palmerston ὁ Aberdeen καὶ ἀντικαταστάθηκε ὁ μόνιμος ὑφυπουργὸς J. Backhouse (1842), εἶχαν σὰν συνέπεια νὰ μείνει τελικὰ ἡ ὑπόθεση τῶν ἐγγράφων τοῦ Μακρυγιάννη στὸ ἀρχεῖο [28].

Ὁ περιγραφικὸς κατάλογος τοῦ Foreign Office ἀκολουθεῖ τὴν κατάταξη τῶν εἰκόνων ποὺ ἔχει ἡ σειρὰ τοῦ Windsor καί, μὲ μόνη διαφορὰ τὴν ἀντιστροφὴ τῶν εἰκόνων 17 καὶ 18, ἡ σειρὰ τῆς Γενναδείου. Οἱ περιγραφὲς τῶν εἰκόνων, σὲ $18\,^1/_2$ χειρόγραφες σελίδες [29], συμφωνοῦν σὲ γενικὲς γραμμὲς μὲ τὶς περιγραφὲς τοῦ καταλόγου ποὺ βρῆκε ὁ Βλαχογιάννης στὰ κατάλοιπα τοῦ Μακρυγιάννη [30]. Ὑπάρχουν ὅμως μικρὲς διαφορές : ἄλλη σειρὰ ἢ γραφὴ ὁρισμένων ὀνομάτων, φράσεις ἢ λέξεις ποὺ

ὀφείλεται στὸν ἀντιγραφέα, ὅπως ὁ Σεφέρης ὑποθέτει, ἀλλὰ στὸν ἴδιο τὸν Palmerston. Τὴ διαπίστωση αὐτὴ μπόρεσα νὰ κάνω μὲ βάση φωτοτυπία τῆς ἐπιστολῆς ποὺ ἡ Jane Langton, Registrar τῶν Βασιλικῶν Ἀρχείων τοῦ Windsor Castle, εἶχε τὴν καλοσύνη νὰ μοῦ στείλει. Ἡ ἴδια μὲ πληροφόρησε ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ τοῦ Palmerston δὲν ὑπάρχουν στὰ Ἀρχεῖα τοῦ Windsor ἄλλα στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὶς εἰκόνες τοῦ Μακρυγιάννη.

25. Salamé (Λονδίνο) πρὸς Staveley, 15/27 Σεπτ. 1841 : FO 32/112 φ. 147 - 148. Ὁ Salamé ἤθελε νὰ δώσει στὸν κατάλογο τοῦ Μακρυγιάννη τὴ μορφὴ φυλλαδίου (little Literary Pamphlet) πιστεύοντας ὅτι θὰ εἶχε ἐνδιαφέρον (ὅ.π.).

26. Βλ. ὀπισθογράφηση (15/27 Σεπτ. 1841) στὸ παραπάνω ἔγγραφο.

27. Salamé πρὸς Addington, 16/28 Μαΐου 1842 : FO 32/118 φ. 202.

28. Βλ. σημείωμα τοῦ Foreign Office στὸ παραπάνω ἔγγραφο. Βλ. καὶ ὑπόμνημα τῆς 1/13 Αὔγ. 1845 : FO 32/99 φ. 272 - 273.

29. FO 32/99 φ. 275 - 284.

30. Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Β΄ σ. 506 - 526. Ὁ Βλαχογιάννης δημοσίεψε τὶς περιγραφὲς ὄχι στὴ σειρὰ ποὺ βρίσκονταν στὸν κατάλογο ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν κατάταξη ποὺ ἔχουν οἱ εἰκόνες στὴν ἀφήγηση τοῦ Μακρυγιάννη (ὅ.π., σ. 349 - 351 ὑποσημ.).

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

ὑπάρχουν στὸ ἕνα κείμενο ἀλλὰ λείπουν στὸ ἄλλο, διαφορὲς στὴν ὀρθογραφία καὶ τὴ στίξη (τὶς ὁποῖες ὁ Βλαχογιάννης φαίνεται ὅτι ἀποκατέστησε) κλπ. [31]. Ὁ κατάλογος τοῦ Foreign Office εἶναι πλήρης· περιέχει ἑπομένως τὸν τίτλο τῆς 24ης εἰκόνας ποὺ λείπει ἀπὸ τὸν κατάλογο τοῦ Βλαχογιάννη : *«ΚΔ. / Ἡ επιγραφομένη εἰκὼν ἡ Ἑλλὰς δια/γράφει τὰ ὀνόματα τῶν υπὲρ τοῦ ἀγῶνος / φωνευθέντων καὶ ὑπερασπισαντων φιλελ/λήνων τῶν ὅσων ἦτον δυνατὸν νὰ γνωρίζομεν»*. Τὸ κείμενο τοῦ καταλόγου εἶναι ἀντίγραφο ἄγνωστης σὲ μένα γραφῆς. Στὴν ἀρχὴ μόνο, μετὰ τὸ γενικὸ τίτλο, καὶ στὸ τέλος ὑπάρχει ἡ ἰδιόγραφη ὑπογραφὴ τοῦ στρατηγοῦ : *«μακριγιανις»*.

31. Θὰ ἦταν σκόπιμη μιὰ ἔκδοση τοῦ καταλόγου τοῦ Foreign Office σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸν κατάλογο τοῦ Βλαχογιάννη καὶ τὰ ἐπεξηγηματικὰ σχόλια ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τοὺς πίνακες ποὺ διασώθηκαν.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

Ε Γ Γ Ρ Α Φ Α*

1

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΠΡΟΣ LYONS [1]

Πρὸς τὸν ἐξοχώτατον γενικὸν ἐν Ἑλλάδι Πρέσβυν τοῦ ὑψηλοῦ Βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

No. 1.

ἐξοχώτατε !

διὰ τὴν πρὸς τὸ ὑψηλὸν Βασίλειον τῆς Μεγάλης Βρετανίας χρεωστουμένην ἡμῶν αἰώνιον εὐγνωμοσύνην, παρακαλῶ νὰ σταλθῶσι πρὸς τὴν Μεγαλειότητά Της τὴν Βασίλισσαν, αἱ παρουσιαζόμεναι εἰκοσιτέσσαρες εἰκόνες πολέμων τινῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, τοὺς ὁποίους ἐγώ, ἐφαντάσθην [2], ὡς τοὺς γνωρίζω, καὶ ἐζωγράφισα, πρὸς τούτοις καὶ ὁ κατάλογος αὐτῶν τῶν εἰκόνων, καὶ τὸ ἐσώκλειστον πρὸς την αὐτῆς Μεγαλειότητα ταπεινὸν γράμμα μου.

1839 = Μαρ. 10 =
ἐν 'Αθήναις.

ὁ δοῦλος σας
ὁ συνταγματάρχης
μακριγιᾶνις

---

* Τὰ ἔγγραφα δημοσιεύονται μὲ τὴν ἄδεια τῆς ἁρμόδιας βρεταννικῆς ὑπηρεσίας (H.M. Stationery Office), πρὸς τὴν ὁποία ἐκφράζονται θερμὲς εὐχαριστίες. Διατηρήθηκε ἡ ὀρθογραφία καὶ ἡ στίξη τῶν ἐγγράφων. Ἡ ἔκδοση γίνεται μὲ βάση τὶς μικροταινίες ποὺ βρίσκονται στὸ ΚΕΙΝΕ.

1. FO 32/91 φ. 261. Τὴ μετάφραση στ' ἀγγλικὰ τοῦ Salamé βλ. FO 32/91 φ. 260.

2. Φαίνεται ὅτι δίνοντας στὸ *«ἐφαντάσθην»* τὴ σημασία τοῦ «ἀναπαράστησα» ὁ γραμματικὸς δὲν ἀπέδωσε σωστὰ τὴ φράση τοῦ Μακρυγιάννη. Ἀντίθετα, στὸ γράμμα πρὸς τὴ Βικτωρία τὸ *«ἐφαντάσθηκα»* χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν κατάλληλη σημασία = σκέφτηκα, κατέληξα στὴν ἀπόφαση. Βλ. καὶ ἄλλες σχετικὲς φράσεις τοῦ Μακρυγιάννη : *« 'Αροῦ λοιπὸν καταγίνηκα ἕνα δυὸ μῆνες νὰ μάθω ἐτοῦτα τὰ γράμματα ὁποῦ βλέπετε, ἐφαντάστηκα νὰ γράψω τὸν βίον μου . . .»· «. . . συλλαμβάνω τὴν ἰδέαν νὰ εἰκονογραφήσω τόσον τὰς κατὰ ξηρὰν ὡς καὶ τὰς κατὰ θάλασσαν μάχας»* (Ἀρχεῖον Μακρυγιάννη, Β' σ. 7 καὶ Α' σ. 377).

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

2

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΠΡΟΣ VICTORIA [3]

Μεγαλειοτάτη Βασίλησσα τῆς Μεγάλης Βρετανίας!

ὁ ὑποφαινόμενος ἕλλην καὶ μικρὸς ἀγωνιστὴς εἰς τὴν τῆς πατρίδος μου ἐλευθερίαν, λαμβάνω τὴν μεγάλην τόλμην, καὶ παῤῥησιάζομαι μὲ τὸ παρόν, πρὸς μεγάλην τιμὴν τῆς πατρίδος μου.

ἐπειδή, ὕστερον ἀπὸ αἰώνων τυραννίαν πρὸς τὴν πατρίδα μου τοῦ σουλτάνου καὶ ὀπαδῶν του, ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Μεγάλου Θεοῦ, καὶ τοῦ ὑψηλοῦ Βασιλείου Σου ἡ ἀγαθοσύνη, καὶ τοῦ Μεγάλου ἔθνους Σου ἡ φιλανθρωπεία, καὶ αἱ θυσίαι καὶ κόποι αὐτοῦ, ἔκαμαν σχεδὸν νεκρανάστασιν, καὶ ἔσωσαν ἡμᾶς ἀπὸ τὴν τυραννίαν καὶ ὠνομάσθημεν πάλιν ἕλληνες δι' αὐτὰ ὅλα δὲν λησμονοῦμεν ποτὲ τὴν πρὸς τὴν πατρίδα ἡμῶν τοῦ ὑψηλοῦ Βασιλείου Σου εὐεργεσίαν. διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ὡς ἕλλην, καὶ ἀγωνιστὴς ἐφαντάσθηκα [4] */ νὰ παραστήσω εἰς εἰκόνας ἓν μέρος τῶν πολλῶν ἑλληνικῶν κατὰ τοῦ τυράννου πολέμων, καὶ τολμῶ νὰ προσφέρω αὐτὰς εἰς τὴν Μεγαλειότητά Σου· ἐπειδὴ ἡ Μεγάλη αὕτη Βασιλεία, ἔκαμε τοὺς μεγαλητέρους πολέμους καὶ θυσίας διὰ τὴν ὕπαρξιν ἡμῶν ὡς ἔχομεν καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ὅλας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας εἰς τὴν Βασιλικήν Σου εὔνοιαν καὶ ὑπεράσπισιν.*

αἱ εἰκόνες εἶναι εἰκοσιτέσσαρες, ἀρχίζουσαι ἀπὸ τὸ = α = καὶ τελευτῶσαι εἰς τὸ = ω = εἶναι ἀτελῶς καὶ ἀμαθῶς ἐζωγραφισμέναι· διότι τόσην δύναμιν ζωγραφικῆς ἡ τυραννία τοῦ σουλτάνου μᾶς ἄφησε νὰ ἔχωμεν. ἕνας μόνον λόγος τῆς Μεγαλειότητός Σου δύναται νὰ τὰς παραστήσῃ μὲ τὴν πλέον ἐντελῆ ζωγραφίαν. εἶναι ἐνομένος μὲ τὰς εἰκόνας καὶ ὁ κατάλογος ἑκάστης αὐτῶν. κατόπιν θέλω παραστήσει καὶ ἐγγράφως ὅλα τὰ δεινὰ / τοῦ ἑλληνικοῦ ἡμῶν ἀγῶνος, καὶ θέλω τα προσφέρει, ἀγύμναστα μὲν καὶ ἁπλᾶ, ἀλλὰ μὲ γυμνὴν τὴν ἀλήθειαν, ὅσα ἠξεύρω καὶ ὡς τὰ ἠξεύρω.

1839 = Μαρτίου = 10 =
ἐν Ἀθήναις

Ἐλάχιστος καὶ ταπεινὸς
ὁ συνταγματάρχης
μακριγιᾶνις

---

3. FO 32/91 φ. 262 - 263. Τὴν ἀγγλικὴ μετάφραση τοῦ Salamé βλ. FO 32/91 φ. 264 - 265.

4. Βλ. ὑποσημ. 2

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

3

LYONS ΠΡΟΣ PALMERSTON [5]

Copy *Athens,*
Private *December 5, 1839.*

My Lord,

Some time ago Colonel Macrianni, a rough, uneducated, but gallant Soldier and a good Patriot, invited the Representatives of the three Allied Powers to dine with him ; we found the Walls hung with illustrations of the Battles of the Revolution and of course we complimented him upon them ; he has since brought to each of us a set of these paintings, requesting us to lay them at the feet of our respective Sovereigns as offerings of his devotion and gratitude.

I have sent these Pictures by a Ship of War in a box adressed to your Lordship exactly in the state I received them; they may require to be looked over for there are some descriptions of impaling and other scenes which it may not be desireable to bring under her Majesty's view. The Frontispiece, which contains Portraits of the Allied Sovereigns and of the King and Queen of Greece with all of which the Colonel is Entirely satisfied, is a proof of his simplicity and a fair specimen of his taste for the fine Arts.

I will endeavour to ascertain and to inform your Lordship what notice the Emperor of Russia and the King of the French take of these offerings.

I have the honor to be,
My Lord,
Your most obedient
Edward [6] *Lyons.*

---

5. FO 32/99 φ. 271, δακτυλογραφημένο. Τὸ ἔγγραφο συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἑξῆς σημείωση (FO 32/99 φ. 270): «**Makryjannis Drawings**». *Copy of a despatch from Sir E. Lyons to Lord Palmerston of Dec. 5 1839 sending home illustrations of the Battles of the Greek War of Independence by* * [* στὸ περιθώριο σημειώνεται μὲ μολύβι : no] *Colonel Macrianni. It has been ascertained that these drawings are in the Royal Library at Windsor Castle (See file L 100/405/1927)*». Δὲν εἶχα τὴ δυνατότητα νὰ βρῶ τὸ ἔγγραφο στὸ ὁποῖο παραπέμπει ἡ παραπάνω ἔνδειξη. Εἶναι πιθανὸ ὅτι περιέχει στοιχεῖα ποὺ διαφωτίζουν πότε καὶ μὲ ποιὰ ἀφορμὴ κατατέθηκε στὸ ἀρχεῖο τοῦ Foreign Office τὸ δακτυλογραφημένο ἀντίγραφο τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιστολῆς τοῦ Lyons πρὸς τὸν Palmerston.

6. Τὸ ὀρθὸ Edmund.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού

(added after signature).

Colonel Macrianni is a remarkably handsome well shaped man and quite a Preux Chevalier.

(Minute at back of letter in Lord Palmerston's writing) :

5 Dec. 1839

Sir Ed.d Lyons.

Col: Macrianni has sent some Pictures of the Battles of the Revolution to the Queen.

Ψηφιοποιήθηκε από τη Βιβλιοθήκη του Ιονίου Πανεπιστημίου
Με την άδεια της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού